

Krzysztof Mazur¹

Na straży organów bezpieczeństwa... Sylwetki szefów Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Zielonej Górze (1950–1954)

Wstęp

Na mocy ustawy z 28 czerwca 1950 r. powstały trzy nowe województwa w dotychczasowym podziale administracyjnym Polski: koszalińskie, opolskie i zielonogórskie². To z kolei oznaczało, że w nowych miastach wojewódzkich: Koszalinie, Opolu i Zielonej Górze, rozpoczną działalność różne instytucje szczebla wojewódzkiego. Dotyczyło to również jednostek terenowych Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (MBP), czyli Wojewódzkich Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego (WUBP). Dlatego też w tych ośrodkach, od początku 1950 r., rozpoczęto przygotowania do utworzenia takich placówek.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie życiorysów szefów zielonogórskiego WUBP, którzy nadzorowali pracę organów bezpieczeństwa na terenie województwa i robili to w okresie najbardziej wzmożonej działalności jednostek podległych MBP.

Główną bazę źródłową publikacji stanowiły materiały archiwalne znajdujące się w zasobie Oddziałowych Archiwów Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu i Warszawie oraz Archiwum Państwowego w Zielonej Górze.

1. Powstanie Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Zielonej Górze

Jeszcze na kilka miesięcy przed formalnym powstaniem województwa zielonogórskiego przedstawiciele MBP spotkali się z władzami miejskimi i partyjnymi, by omówić potrzeby lokalowe dla przyszłego WUBP. Sama narada, która odbyła się 20 lutego 1950 r., zakończyła się wytypowaniem szeregu budynków i kompleksów, które miały zostać zabezpieczone na potrzeby MBP³. Szczególną wagę kładziono na budynki szpitalne przy

¹ Instytut Pamięci Narodowej–Komisja Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Poznaniu–Punkt Zamiejscowy w Zielonej Górze, krzysztof.mazur@ipn.gov.pl.

² Ustawa 2.10.2005 o zmianach podziału administracyjnego Państwa, Dz. U. 1950, nr 28, poz. 255 i 256.

³ Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej AP ZG), Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KW PZPR), 190, Odpis protokołu z posiedzenia odbytego w Komitecie Miejskim PZPR w sprawie wytypowania i uzgodnienia obiektów dla rozmieszczenia przyszłych wojewódzkich organów i jednostek Bezpieczeństwa Publicznego, 20 II 1950 r., k. 3.

ulicy Wazów i Zyty, które zostały dopiero oddane do użytkowania po remoncie⁴. Następnie, z inicjatywy Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KC PZPR), powołano Komisję Organizacyjną (KO), obradującą przy Komitecie Wojewódzkim (KW) PZPR, która miała zająć się kwestiami organizacyjnymi przy tworzeniu struktur wojewódzkich. Z czasem utworzono również Komisję Mieszkaniową KW PZPR, która miała do dyspozycji tzw. „trójki robotnicze” będące odpowiedzialne za sporządzenie dokumentacji dotyczącej przekazywanych dla poszczególnych instytucji pomieszczeń⁵. Największe zapotrzebowanie zgłaszały WUBP, KW PZPR oraz Wojewódzka Rada Narodowa (WRN). Nie sposób odnieść wrażenie, że to właśnie przedstawiciele WUBP najbardziej naciskali w tej sprawie, wykorzystując przy tym środki, którymi dysponowali. Jeszcze w kwietniu domagano się 339 mieszkań, które zostały szczegółowo opisane i przedstawione w piśmie do Zarządu Miejskiego⁶. Warte podkreślenia jest to, że WUBP odpowiednio przygotował się do tego działania, przygotowując informacje kto w danym lokalu zamieszkuje.

Pierwszym szefem WUBP w Zielonej Górze został Antoni Punda, który 26 maja 1950 r. otrzymał nominację na „szefa Delegatury MBP”⁷. Już jako szef WUBP Punda pojawił się na zebraniu Komisji Organizacyjnej KW PZPR, które miało miejsce 6 czerwca 1950 r. W czasie dyskusji skrytykował m.in. dotychczasowe posunięcia Komisji Mieszkaniowej oraz brak należytej kontroli ze strony partii. Zaproponował również przesiedlenie z miasta „elementów wrogich”, wśród których wymienił m.in. „andersowców⁸”. Kilka dni później natomiast WUBP skierował pismo do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (MRN) domagając się jak najszybszego oddania do dyspozycji konkretnych budynków, wśród których wymienione były m.in. te z lutego 1950 r.⁹. Chodziło m.in. o zabudowania przy ul. Wazów i Zyty (szpitalne) i przeznaczone na koszary dla Korpusu Bezpieczeństwa Publicznego (KBW) budynki przy ul. Botanicznej.

Od 6 lipca 1950 r. oficjalnie istniało województwo zielonogórskie. Dwa dni później miała miejsce I sesja WRN¹⁰. 10 lipca natomiast ostatecznie akceptowano przekazanie

⁴ T. Dzwonkowski, R. Skobelski, H. Szczegółka, *Szpital Wojewódzki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze (1945–2015)*, Zielona Góra 2015, s. 56.

⁵ Szerzej zob. B. Halczak, *Wysiedlenia mieszkańców Zielonej Góry w 1950 r.*, „Studia Zielonogórskie”, red. A. Toczewski, nr 12, 2006, s.135. dodać rok wydania

⁶ AP ZG, KW PZPR, 190, Pismo WUBP do Zarządu Miejskiego w Zielonej Górze, 19 IV 1950 r., k. 134–167.

⁷ Archiwum Instytut Pamięci Narodowej w Poznaniu (dalej AIPN Po), 0104/149, Wyciąg z rozkazu personalnego nr 383 z dnia 26 V 1950 r., k.6.

⁸ AP ZG, KW PZPR, 190, Protokół z posiedzenia Komisji Organizacyjnej Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Zielonej Górze odbytego w dniu 6 VI 1950 r. o godz. 10, k. 27.

⁹ AP ZG, KW PZPR 191, Odpis pisma WUBP do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, 15 VI 1950 r., k. 178.

¹⁰ B. Halczak, *op. cit.*, s. 131.

budynków dla WUBP. Była to liczba mniejsza niż ta, która została przyjęta podczas lutowego spotkania przedstawicieli MBP z władzami partyjnymi i miejskimi¹¹. Napływ kadry odbywał się natomiast etapami. Do Zielonej Góry planowano przenieść najpóźniej funkcjonariuszy z UBP w Warszawie i miało się to odbyć do 15 sierpnia¹². Tego dnia właściwie rozpoczęła się w pełnym wymiarze praca WUBP. Ta właśnie data, jako początek „normalnej działalności” wymieniana jest w najstarszym protokole ze spotkania kierownictwa urzędu. Także w tym dniu, z polecenia płk. Pundy, rozpoczęto nadawanie meldunków do Dyrektora Gabinetu MBP¹³.

1. Antoni Punda

Jak zostało już wspomniane wcześniej pierwszym szefem WUBP w Zielonej Górze był płk Antoni Punda. Urodził się 20 grudnia 1910 r. w Kodeńcu (obecnie woj. lubelskie) w rodzinie Szymona i Danuty z Borsuków¹⁴. Jego ojciec był rolnikiem, mającym najpierw 6, a potem 9 morgów ziemi, matka zajmowała się domem. Poza tym Pundowie mieli jeszcze córkę oraz syna Władysława, który po 1945 r. przebywał w ZSRR¹⁵.

Miejscowość, w której przyszedł na świat, była zamieszкана przez znaczny odsetek ludności ukraińskiej. Niektórzy Ukraińcy z tego terenu aktywnie włączyli się w działalność antypaństwową oraz jawnie deklarowali swoją wrogość do Polski. Było to na tyle widoczne, że na ten fakt skarżyły się nawet władze okręgowe Komunistycznej Partii Polski (KPP) z Siedlec. Jeden z takich raportów przytoczył Mariusz Bechta: „Ale w Parczewskim (Kodeniec jest położony ok. 20 km od Parczewa – K.M) poważnym brakiem jest szowinizm ukraiński. Wszystko co polskie, nawet polski robotnik i chłop jest znieawidzony”¹⁶. Jest to o tyle interesujące, że sam Punda w ankiecie personalnej podał narodowość ukraińską¹⁷. Taka sama informacja jest zawarta w teczce personalnej ze służby wojskowej¹⁸. Z czasem jednak, w

¹¹ Opis przejętych przez WUBP budynków zob. B. Biegalski, *Organizacje podziemne na Środkowym Nadodrzu w latach 1945–1956*, Zielona Góra 1999, s. 57.

¹² Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej AIPN BU), 1572/2483, Pismo Okólne V–ce Dyrektora Departamentu Kadr MBP nr 16/50, 26 VII 1950 r., k. 28.

¹³ AIPN Po, 060/44 t.22, Protokół z odprawy naczelników wydziałów WUBP odbytej w dniu 16 VIII 1950, k. 4.

¹⁴ AIPN BU, 0194/1425 t. 1, Ankieta specjalna (Antoni Punda), k. 3.

¹⁵ *Ibidem*, Życiorys (Antoni Punda), 5 II 1947 r., k. 11.

¹⁶ M. Bechta, *Rewolucja. Mit. Bandytyzm. Komuniści na Podlasiu w latach 1939–1944*, Warszawa–Biała Podlaska, 2002, s. 32.

¹⁷ AIPN BU, 0194/1425 t. 1, Ankieta specjalna (Antoni Punda), k. 3.

¹⁸ AIPN BU, 0194/1425 t. 2, Zeszyt Ewidencyjny (Punda Antoni, syn Szymona), k. 1.

kolejnych dokumentach, zarówno aparatu cywilnego, jak i wojskowego, zaczęto określać go mianem Polaka¹⁹.

Dzieciństwo Antoniego Pundy, podobnie jak wielu rówieśników, których ojcowie musieli walczyć na frontach pierwszej wojny światowej, były z pewnością niezwykle trudne. W drugim roku trwania wojny Szymon został powołany do wojska (rosyjskiego), ale do domu wrócił dopiero w 1919 r., kiedy wyostał się z niewoli niemieckiej²⁰. Edukację Antoni Punda zakończył na 7 klasach szkołach powszechnych, bo jak sam zaznaczył na dalsze kształcenie nie pozwoliły mu warunki materialne²¹. Nie są znane dalsze losy jego rodziców – w dokumentach sporządzonych już po 1945 r. widnieją jedynie zapisy, że już nie żyją, choć w 1930 r. jego ojciec miał jeszcze powiększyć swój stan posiadania właśnie do wspomnianych 9 morgów²².

Swoją działalność w ruchu komunistycznym Punda rozpoczął na przełomie lat 20 i 30. XX wieku. Jak sam zaznaczył w życiorysie z 1947 r., do lokalnej komórki KPP wciągnięty miał zostać 1 września 1930 r.²³. W innym dokumencie, sporządzonym 12 lat później na potrzeby komisji powołanej przez Ministra Spraw Wewnętrznych, zaznaczył, że miało to miejsce już w sierpniu tego samego roku²⁴. Natomiast zanim wstąpił do KPP, jeszcze jako 18-latek, został członkiem Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej (KZMP)²⁵. I to właśnie od tego momentu, czyli dokładnie 1 grudnia 1928 r., wspomniana wcześniej komisja wносиła o liczenie mu wysługi wojskowej²⁶.

W szeregach KPP Punda był niezwykle aktywnym członkiem. W tym okresie blisko współpracował z m.in. Mieczysławem (Dymitrem) Tureniecem, który po 1945 r. zajmował stanowiska m.in. w Komitecie Centralnym Polskiej Partii Robotniczej (KC PPR) czy I Sekretarza Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KW PZPR) w Białymstoku. Po 1932 r. opuścił rodzinne strony, bo jak twierdził, był do tego zmuszony po organizowaniu m.in., „masówek antywojennych”²⁷. Dostał polecenie od KC KZMP udania się na teren powiatu Włocławek w celu zorganizowania struktur charakterystycznych dla ogniw komunistycznych. Po przebywaniu tam przez dwa miesiące został zatrzymany przez

¹⁹ *Ibidem*, Charakterystyka bojowa Zastępcy Dowódcy 2–Brygady Zaporowej ds. Polityczno–wychowawczych mjr. Pundy Antoniego, 20 VI 1945 r., k. 9.

²⁰ AIPN BU, 0194/1425 t. 1, Życiorys (Antoni Punda), 5II 1947 r., k. 11.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ AIPN BU, 01945/1425 t.2, Punda Antoni – płk, Biuro Ochrony Rządu MSW, 12 III 1959, k. 18.

²⁵ AIPN BU, 0194/1425 t. 1, Życiorys (Antoni Punda), 5II 1947 r., k. 11.

²⁶ AIPN BU, 01945/1425 t.2, Punda Antoni – płk, Biuro Ochrony Rządu MSW, 12 III 1959, k. 18.

²⁷ AIPN BU, 0194/1425 t. 1, Życiorys (Antoni Punda), 5II 1947 r., k. 11.

policjanta, ale zdołał mu uciec i ruszył w drogę do Warszawy²⁸. Od września 1932 r. dostał przydział do Centralnego Wydziału Rolnego przy KC KZMP. Natomiast rok później, jak określił, wziął „na siebie zadanie sprzątniecie prowokatora”, jednego z działacza KPP²⁹. Wydaje się, że to był ten właśnie moment, który zaważył na dalszych losach Pundy. Po dokonanych zabójstwie w Włochach zapada decyzja o przerwaniu go na obszary wschodnie II Rzeczypospolitej³⁰. Działał m.in. w okolicach Brześcia nad Bugiem, Wilna i Głębokieo. Sam, już po latach, przyznał się do wykonania jeszcze jednego zadania, przez co można rozumieć, że deklarował ogółem zabicie dwóch osób, które uznano za „prowokatorów”³¹.

Jego dalsza „misja” została zakończona aresztowaniem przez Policję Państwową 7 sierpnia 1933 r.³². Miało to miejsce najprawdopodobniej w Grodnie, gdzie Punda działał już w szeregach Komunistycznego Związku Młodzieży Zachodniej Białorusi (KZMZB), co po latach potwierdził w specjalnym oświadczeniu współwięźni Jan Zbawski³³. 22 maja 1934 r., Sąd Okręgowy w Lublinie skazał go łącznie na 5 lat więzienia za „działalność w KPP” oraz posługiwanie się fałszywym paszportem³⁴. Jednak skazany nie odsiedział całego wyroku. Już w 1936 r., na mocy amnestii z okazji uchwalenia Konstytucji z 1935 r., opuścił więzienne mury³⁵. Po powrocie, według relacji samego zainteresowanego, zaczął na nowo pracę w szeregach KPP jako członek egzekutywy w Parczewie i do 1939 r. miał być kilkakrotnie aresztowany przez Policję Państwową, co za każdym razem kończyło się to jego zwolnieniem, ponieważ nie było wystarczająco mocnych dowodów na jego prokomunistyczną działalność³⁶. Zastanawiające jest natomiast co robił Punda we wrześniu 1939 r. Z pewnością wiemy o tym, że nie brał udziału w działaniach wojennych w szeregach Wojska Polskiego. Jednak należy wspomnieć, że w okolicach jego rodzinnych stron, czyli Kodeńca, działały grupy Ukraińców którzy po 17 września napadały na polskich żołnierzy i ich mordowały³⁷. Do założenia i dowodzenia taką grupą przyznawał się nawet po wojnie

²⁸ *Ibidem*, k. 12.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ W latach 30 XX w. Włochy (obecnie dzielnica Warszawy) były areną różnych przestępstw kryminalnych. Wpływ na to miała coraz trudniejsza sytuacja lokalnej społeczności wynikająca z narastającego kryzysu gospodarczego. Wydaje się natomiast, że zabójstwo wspomnianego „prowokatora” nie wywołało takiej sensacji, gdyż z pewnością zostałyby szerzej opisane w lokalnych mediach, które przejrzał m.in. R. Gawkowski. Zob. Robert Gawkowski, *Moja dzielnica Włochy. Historia Włoch i Okęcia*, Warszawa 2010 (*passim*).

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ AIPN BU, 01945/1425 t.2, Oświadczenie (Zbawski Jan), 9 III 1959 r., k. 22.

³⁴ AIPN BU, 0194/1425 t. 1, Życiors (Antoni Punda), 5 II 1947 r., k. 12.

³⁵ Ustawa z dnia 2.01.1936 r. o amnestii, Dz.U. 1936 nr 1 poz. 1.

³⁶ AIPN BU, 0194/1425 t. 1, Życiors (Antoni Punda), 5 II 1947 r., k. 12.

³⁷ M. Bechta, *op. cit.*, s. 32–34.

wspomniany już wcześniej Tureniec, który również pochodził z Kodeńca³⁸. Sam Punda do brania udziału w takich akcjach nigdy się nie przyznawał, choć nie mieli z tym problemu nawet sami komuniści narodowości polskiej, którzy z dumą chwalili się tworzeniem oddziałów milicji chłopskiej. Wspomnił jedynie, że we wrześniu wyjechał do Równego, podejmując się pracy jako urzędnik Związków Zawodowy Pracowników Branżowych³⁹. Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej znalazł się w szeregach Armii Czerwonej, ale w bezpośrednich walkach z Werhmachtem nie brał udziału⁴⁰.

Jesienią 1943 r., jak zaznaczył na własną prośbę, został przydzielony w miejsce koncentracji 1. Dywizji Piechoty im Tadeusza Kościuszki. Do Sielc trafił w październiku, a miesiąc później objął stanowisko zastępcy dowódcy ds. polityczno-wychowawczych 5 Pułku Piechoty⁴¹. W następnym roku analogiczne stanowisko obejmuje w 6 Pułku Piechoty, aby następnie, już w stopniu chorążego, trafić do Zarządu Polityczno-Wychowawczego 1 Armii Wojska Polskiego⁴². Pod koniec listopada 1944 r. został zastępcą dowódcy ds. polityczno-wychowawczych 2 Brygady Zaporowej, która w maju 1945 r. została wcielona do Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW)⁴³. W ramach tej struktury nadal pełnił funkcje ds. polityczno-wychowawczych. Sytuacja ta zmienia się 17 lutego 1947 r., kiedy ostatecznie zostaje szefem Zarządu Informacji KBW i to na polecenie ówczesnego pełnomocnika MBP ds. operacyjnych – gen. Grzegorza Korczyńskiego⁴⁴. W tym czasie również doszedł do stopnia pułkownika⁴⁵. Kontrwywiadem KBW kierował prawie 2,5 roku, by w lipcu 1949 r. objąć stanowisko szefa WUBP w Olsztynie⁴⁶. Podczas swojej pracy w tym mieście zyskał opinię dobrego organizatora, co zapewne przyczyniło się do tego, że został skierowany po niecałym roku do nowotworzonego WUBP w Zielonek Górze, gdzie musiał w przeciwieństwie do swoich poprzednim stanowisk zająć się tworzeniem struktur tej instytucji od podstaw. Jego zielonogórska misja skończyła się w grudniu 1950 r. Kolejnym miejscem pracy miał być WUBP Wrocław⁴⁷. Wiadomo natomiast, że zamiast do Wrocławia pozostał aż

³⁸³⁸ M. Szumiło, *I sekretarze Komitetów Wojewódzkich PPR (1944–1948)–portret zbiorowy*, „Dzieje Najnowsze”, rocznik XLV, 2013, s. 49.

³⁹ AIPN BU, 01945/1425 t.2, Zeszyt Ewidencyjny (Punda Antoni, syn Szymona), k. 3.

⁴⁰ *Ibidem*, k. 2.

⁴¹ *Ibidem*, k. 4.

⁴² *Ibidem*

⁴³ J. Depo, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, „Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka”, nr 2, 2012, red. K. Budzowski, s.126.

⁴⁴ AIPN BU, 01945/1425 t.1, Wniosek personalny, 11 II 1947 r., k. 23.

⁴⁵ AIPN BU, 01945/1425 t.2, Zeszyt Ewidencyjny (Punda Antoni, syn Szymona), k. 1.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ AIPN BU, 01945/1425 t.1, Punda Antoni płk, k. 25.

do końca lutego 1951 r. w dyspozycji MBP⁴⁸. Ostatecznie jednak, na początku marca, trafił do Katowic, gdzie jednak jego praca nie była już tak dobrze oceniana. Zarzucano mu m.in., że „ma trudności w ogarnięciu całości operacyjnego i administracyjnego kierownictwa w konkretnych, skomplikowanych i złożonych warunkach woj. katowickiego”⁴⁹. Na tym właściwie zakończyła się praca Pundy na stanowiskach kierowniczych w jednostkach terenowych. Z zajmowanego stanowiska został przeniesiony do Inspektoratu MBP, gdzie pracował blisko dwa lata. We wrześniu 1953 r. został słuchaczem Szkoły Partyjnej KC PZPR z której powrócił po dwóch latach⁵⁰. W tym czasie nie istniało już MBP, a dwie nowe instytucje – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (MSW) i Komitet ds. Bezpieczeństwa Publicznego (KdsBP). W ramach tej drugiej Punda objął posadę dyrektora Szkoły Aktywu Kierownictwa KdsBP⁵¹. Do kierownictwa powrócił na początku 1957 r., po kolejnych zmianach w organach bezpieczeństwa związanych z dojściem do władzy w kraju Władysława Gomułki. Został zastępcą dyrektora Biura Ochrony Rządu MSW i to było jego ostatnie stanowisko służbowe⁵². Zmarł 13 października 1963 r. i został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie⁵³. Był żonaty od 16 maja 1945 r. z Józefą Klimas i z którą miał dwoje dzieci: Halinę oraz Bolesława⁵⁴. Józefa Punda służyła natomiast w 1. Samodzielnym Batalionie Kobiecym im. Emilii Plater⁵⁵.

3. Stanisław Mrozek

Drugim szefem WUBP w Zielonej Górze był urodzony 8 listopada 1913 r. w Szreniawie Stanisław Mrozek, syn Jana i Florentyny⁵⁶. Podobnie jak Punda, również i on miał na swoim koncie działalność w ruchu komunistycznym, choć jego karta „zasług” była zdecydowanie mniejsza. Pierwsze lata swojego życia, wraz z rodzicami, spędził w niewielkiej wsi Kępin (obecnie woj. małopolskie). W 1924 r. rodzina przeniosła się do Wolbromia, gdzie Mrozek ukończył 7 klas szkoły powszechnej⁵⁷. Tam też rozpoczął pracę w fabryce produkującej wyroby gumowe, jednak już w 1932 r. został zwolniony, ponieważ aresztowano

⁴⁸ AIPN BU, 01945/1425 t.2, Zeszyt Ewidencyjny (Punda Antoni, syn Szymona), k. 4.

⁴⁹ *Ibidem*, plk Antoni Punda s. Szymona, k. 26.

⁵⁰ AIPN BU, 0194/1425 t.2, Zeszyt Ewidencyjny (Punda Antoni, syn Szymona), k. 4.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ AIPN BU, 0194/1425 t.1, Odpis skrócony aktu zgonu, 13 X 1963 r., k. 28;

⁵⁴ AIPN BU, 0194/1425 t.2, Zeszyt Ewidencyjny (Punda Antoni, syn Szymona), k. 2.

⁵⁵ W zasobach Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej dostępna jestteczka personalna Józefy Pundy (12 III 1914 – 25 II 1993) zawierające szczegółowe informacje na temat jej służby. Jest pochowana razem z mężem na wojskowej części Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie.

⁵⁶ IPN BU, 0218/1098 t. 1, Życiorys (Stanisław Mrozek), 2 V 1945 r., k. 4.

⁵⁷ *Ibidem*.

go za „wywieszenie sztandaru KZMP”⁵⁸. Szerzej okoliczności tego zajścia przedstawił sam zainteresowany w specjalnym piśmie do zastępcy naczelnika Wydziału II Departamentu Kadr MBP tłumacząc się m.in. z otrzymanego stosunkowo niskiego wyroku i powołania do odbycia zasadniczej służby wojskowej mimo skazania⁵⁹. Za swoją działalność miał zostać skazany w 1934 r. przez Sąd Okręgowy w Sosnowcu na 1,5 roku więzienia w zawieszeniu na 5 lat⁶⁰.

Rok później został powołany do wojska i odbywał służbę w 4 Pułku Piechoty Legionów w Kielcach⁶¹. W tym czasie miał m.in. zostać usunięty ze szkoły podoficerskiej oraz zdegradowany⁶². Do życia cywilnego powrócił już w 1936 r., i na krótko przed wybuchem wojny wyjechał z Wolbromia i udał się w okolice Dębicy, gdzie podjął pracę w Kasie Spółdzielczej prowadząc jej księgowość (choć nie posiadał żadnego wykształcenia w tym kierunku)⁶³. Po zakończeniu działań wojennych (w których nie brał udziału), wrócił do Wolbromia i zatrudnił się w tartaku. W 1942 r. nawiązał kontakt z przedstawicielami PPR i Gwardii Ludowej, do której wstąpił i objął stanowisko szefa wywiadu w Wolbromiu⁶⁴.

Wraz z zakończeniem okupacji niemieckiej jeszcze w lutym 1945 r. został przewodniczącym Miejskiej Rady Narodowej w Wolbromiu⁶⁵. Najprawdopodobniej w tym czasie był także referentem PUBP w Olkuszu⁶⁶. 2 maja 1945 r. został oddelegowany, przez Komitet Wojewódzki PPR w Katowicach, do pracy w Miejskim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego (MUBP) w Katowicach, gdzie początkowo objął stanowisko referenta⁶⁷. Z tego samego dnia zachowało się również jego podanie o przyjęcie do pracy⁶⁸.

Jeszcze w tym samym roku objął swoje pierwsze stanowisko kierownicze w UBP – 10 grudnia został p.o. szefa PUBP, a następnie trafił już do Cieszyna, gdzie jako zastępca szefa pracował do końca czerwca 1948 r⁶⁹. Samodzielną jednostkę, w pracy której mógł się dłużej wykazać, otrzymał dopiero w Nysie, gdzie również spędził dwa lata⁷⁰. Wśród jego wad

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, Pismo szefa PUBP w Nysie por. Stanisława Mrożka do zastępcy naczelnika Wydziału II Departamentu Kadr MBP, 9 III 1950 r., k. 19.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, Ankieta personalna (Mrozek Stanisław), k. 5.

⁶² *Ibidem*, Życiorys (Stanisław Mrozek), 2 V 1945 r., k. 4.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*, Notatka służbowa, 28 II 1961 r., k. 21.

⁶⁶ IPN BU, 0218/1098 t. 2, Ankieta personalna (Mrozek Stanisław), IX 1974, k. 4.

⁶⁷ IPN BU, 0218/1098 t. 1, Pismo KW PPR w Katowicach do Szefa MUBP w Katowicach, 2 V 1945 r., k. 2.

⁶⁸ *Ibidem*, Podanie o przyjęcie do pracy, 2 V 1945 r., k. 3.

⁶⁹ *Ibidem*, Ankieta personalna (Mrozek Stanisław), k. 6. – DATEŃ USTALIĆ

⁷⁰ *Ibidem*.

wytykano mu, że zbyt często zamiast pracą zajmował się polowaniami, na co zwrócił uwagę jego przełożony z Cieszyna⁷¹.

W kwietniu 1950 r. skierowany został na 6-miesięczny kurs polityczno-wychowawczy w Warszawie, co mogło zwiastować jego przeniesienie do aparatu wojewódzkiego. Po jego zakończeniu, pod koniec listopada, został w stopniu kapitana zastępcą szefa WUBP w Zielonej Górze. Kilkanaście dni później został już szefem WUBP, zastępując tym samym płk. Pundę. Symboliczne przekazanie „sterów” WUBP nastąpiło 12 grudnia 1950 r. podczas ostatniej odprawy kierownictwa WUBP i PUBP, w której udział wziął pierwszy szef jednostki⁷². W Zielonej Górze Mrozek kierował WUBP do początków 1952 r. Jego praca była oceniana różnie. Interesująca wydaje się być opinia przygotowana przez KW PZPR w Zielonej Górze, która wskazuje na fakt, że oprócz zalet do jego słabości należy zaliczyć „niedostateczną walkę, a właściwie nieumiejętną walkę ze szpiegostwem i dywersją⁷³”. Tych niedociągnięć nie wymieniono natomiast we wniosku o zatwierdzenie Mrozka na szefa WUBP w Białymstoku⁷⁴. Wręcz przeciwnie, zaznaczono, że „jako kierownik Urzędu na nowo zorganizowanym województwie z obowiązków swych wywiązywał się⁷⁵”. Na Podlasiu kierował działaniem WUBP do końca 1954 r., czyli właściwie do przemian zapoczątkowanych likwidacją MBP. Od 1955 r. trafił do Łodzi i to z tym miastem będzie związana dalsza jego praca⁷⁶. Został zastępcą kierownika WUdsBP, by od 1957 r. piastować stanowisko zastępcy Komendanta Wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej (KW MO) ds. bezpieczeństwa⁷⁷. Z resortu odszedł na emeryturę w 1975 r. Autor nie zdołał usalić jego daty zgonu. Był żonaty z Zofią z domu Piłat, która pracowała m.in. jako redaktor w rozgłośni Polskiego Radia w Łodzi⁷⁸.

4. Kazimierz Małkewicz

Kolejnych dwóch szefów WUBP w Zielonej Górze urodziło się już w następnej dekadzie XX wieku. Oznaczało to, że w przeciwieństwie do swoich starszych kolegów z resortu nie mogli podkreślać swoich „zasług” dla przedwojennego ruchu komunistycznego w

⁷¹ IPN BU, 0218/1098 t. 2, Charakterystyka służbowa, 23 VI 1948 r., k. 28.

⁷² AIPN Po, 060/44 t.22 Protokół z odbytej odprawy szefów PUBP i naczelników wydziałów operacyjnych WUBP, 12 XII 1950 r., k. 34.

⁷³ AIPN BU, IPN BU, 0218/1098 t. 2, Charakterystyka, 5 II 1953 r., k. 32.

⁷⁴ Stanisław Mrozek, jako jeden z szefów WUBP w Białymstoku zob. S. Wilczewska, *Charakterystyka szefów WUBP/WUdsBP w Białymstoku w latach 1944–1956*, „Przegląd Archiwalny Instytut Pamięci Narodowej”, nr 8, 2015, s.137–155.

⁷⁵ *Ibidem*, Wniosek o zatwierdzenie kandydata na stanowisko WUBP w Białymstoku, 14 II 1953 r., k. 34.

⁷⁶ AIPN BU, IPN BU, 0218/1098 t. 1, Ankieta personalna (Mrozek Stanisław), k. 6.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

Polsce. Pierwszy z nich – Kazimierz Małkiewicz na świat przyszedł 24 sierpnia 1922 r. w rodzinie Karola Małkiewicza oraz Marii (z domu Rutkowska) zamieszkałej w Pułtusk⁷⁹. Jego ojciec z zawodu był szewcem, który cieszył się w okolicach poważaniem i szacunkiem. Sam Kazimierz zdołał ukończyć edukację w szkole gimnazjalnej im. Piotra Skargi w Pułtusk, po której cała rodzina, w poszukiwaniu lepszych warunków życia, wyjechała do Warszawy⁸⁰. Wraz z wybuchem wojny, żywiciel rodziny został powołany do armii, a jego obowiązki przejął właśnie Kazimierz⁸¹. Podobnie jak wielu mieszkańców stolicy brał udział w odgruzowaniu miasta⁸². Po zakończeniu działań wojennych ojciec Małkiewicza powrócił do domu, jednak najprawdopodobniej z uwagi na pogłębiające się problemy materialne rodziny popełnił samobójstwo. To zmusiło jego żonę do handlowania różnymi towarami na terenie Warszawy, a Małkiewicza do poszukiwania zatrudnienia w innej części kraju, a dokładniej w Lublinie⁸³. UBP natomiast nie zdołał ustalić, czy rzeczywiście w latach 1940–1942 tam przebywał⁸⁴. Po 1942 r. powrócił do Warszawy i pracując jako pomocnik murarza był świadkiem wybuchu powstania. Po jego upadku, podobnie jak tysiące Warszawiaków, był więziony w różnych obozach koncentracyjnych na terenie Niemiec. Wolność odzyskał w Sandbostel dzięki angielskim żołnierzom, którzy wyzwoli obóz 27 kwietnia 1945 r. W tym czasie mocno podupadł na zdrowiu, bowiem zdiagnozowano u niego tyfus plamisty. Po trwającym kilka miesięcy powrocie do zdrowia podjął decyzję o wyjeździe do Polski⁸⁵. Nie udało mu się na stałe zaaklimatyzować w Warszawie, zapewne z uwagi na trudne warunki, jakie panowały tam w pierwszych powojennych latach, zdecydował się więc wyruszyć na Ziemia Zachodnie, do miejscowości Lipiany⁸⁶.

I to właśnie w tamtejszym PUBP rozpoczęła się jego praca w organach bezpieczeństwa. Nie posiadając żadnych związków z ruchem komunistycznym w latach poprzednich, podjął decyzję o sfalszowaniu życiorysu. Zamieścił w nim kilka informacji niezgodnych z prawdą na temat ojca, przypisując mu m.in. przynależność do KPP oraz osadzenie przez niemieckiego okupanta na „Pawiaku”. Po tym Karol Małkiewicz miał trafić

⁷⁹ *Twarze koszalińskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa województwa koszalińskiego. Informator personalny*, oprac. zespół M. Kapella et. al., red. P. Knap, M. Ozga, P. Skubisz, Szczecin 2008.

⁸⁰ *Ibidem*, Naczelnik Wydziału II Biura Personalnego MBP K. Szumowski do Szefa PUBP w Pułtusk, Warszawa, 15 III 1948 r., b.p.

⁸¹ *Ibidem*, Życiorys, 22 XI 1945..., b.p.

⁸² *Ibidem*, Wywiad na ob. Małkiewicza Kazimierza, 5 II 1948 r., b.p.

⁸³ *Ibidem*, Oświadczenie..., b.p.

⁸⁴ *Ibidem*, Notatka służbowa dot. płk. Małkiewicza Kazimierza, 16 II 1961 r., tajne, b.p.

⁸⁵ *Ibidem*, Życiorys, 22 XI 1945..., b.p.

⁸⁶ *Ibidem*, Ankieta specjalna..., b.p.

do obozu Auschwitz-Birkenau, gdzie rodzina straciła z nim kontakt⁸⁷. Przeinaczenia te zostały ujawnione w czasie rozmowy z funkcjonariuszem WUBP, a jako powód takiego działania Małkiewicz podał chęć ukrycia samobójczej śmierci ojca⁸⁸.

W latach 1945–1947 pracował jako referent w PUBP Lipiany. Jednak już w kwietniu 1947 r. został przeniesiony do PUBP w Świnoujściu, gdzie został zastępcą szefa. Podczas pracy w tym mieście odbył również kurs śledczy MBP oraz kurs dla zastępców PUBP. W czerwcu awansowany na stopień porucznika. Od marca 1948 r. był zastępcą oraz p.o. PUBP w Gryficach. Formalnie szefem PUBP został dopiero rok później. W lipcu 1949 r. awansowano go do kapitana. Jego praca na szczeblu powiatowym była oceniana bardzo pozytywnie. Podkreślano, że jest to „jeden ze zdolniejszych szefów PUBP”⁸⁹.

W listopadzie KW PZPR rekomendował go na stanowisko inspektora przy kierownictwie WUBP w Szczecinie, ale jego kooperacja z aparatem wojewódzkim rozpoczęła się właściwie dopiero pod koniec 1950 r. W charakterystyce z marca 1950 r., choć wymieniono jego zalety, takie jak „wyrobienie polityczne na wysokim poziomie” oraz że „podniósł poziom PUBP”, to zarzucono mu jednocześnie lekkomyślność oraz zbytne odnoszenie się ze swoim stanowiskiem, przez co „przypuszczalnie na wyższe stanowisko samodzielnie w naszych organach nie jest jeszcze odpowiednim kandydatem z braku rozwagi”⁹⁰.

Oprócz tego, na wspomnianym powyżej dokumencie, znajduje się odrębna adnotacja ówczesnego szefa WUBP w Szczecinie – ppłk. Eliasza Kotona, która zawiera informacje o słabym przygotowaniu operacyjnym Małkiewicza. Koton zaproponował mianowanie go na jednego z zastępców naczelnika wydziału operacyjnego WUBP, by nabrał doświadczenia⁹¹. Zamiast tego Małkiewicz najprawdopodobniej odbył w tym czasie trwający 6 miesięcy kurs przy Centralnej Szkole Partyjnej KC PZPR.

Uchwałą KC PZPR z 18 maja 1951 r. został zaakceptowany na zastępcę szefa koszalińskiego WUBP, by ostatecznie we wrześniu zostać p.o szefa tego WUBP. Od tego czasu, przez przeszło rok pracował bez zastępcy. Jego kolejną placówką był WUBP w Zielonej Górze. W latach 1954–1955 ukończył, z wynikiem dobrym, Szkołę Specjalną w Moskwie. Jego dalsza kariera w aparacie również związana była z Pomorzem Zachodnim. Od

⁸⁷ *Ibidem*, Życiorys, 22 XI 1945..., b.p.

⁸⁸ *Ibidem*, Oświadczenie..., b.p.

⁸⁹ *Ibidem*, Charakterystyka służbowa na mjr. Małkiewicza Kazimierza s. Karola, Szefa WUBP w Zielonej Górze, k. 41.

⁹⁰ *Ibidem*, Charakterystyka, 28 III 1950 r., b.p.

⁹¹ *Ibidem*.

maja 1955 r. do września 1956 r. stał na czele Wojewódzkiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Gdańsku.

W drugiej połowie 1956 r. ponownie trafił na Pomorze Zachodnie, gdzie objął funkcję kierownika WUdsBP w Szczecinie. Jego miejsce w Gdańsku zajął natomiast dotychczasowy kierownik szczecińskiego WUdsBP i wspomniany już wcześniej Koton.

Podczas pracy Małkiewicza w Szczecinie doszło do zmian organizacyjnych w aparacie bezpieczeństwa, w wyniku których został I zastępcą Komendanta Wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej (KW MO) ds. Bezpieczeństwa Jego służba na Pomorzu Zachodnim kończy się w 1959 r., kiedy trafia do Katowic na równorzędne stanowisko. Następnie w roku 1961, na własną prośbę, został przeniesiony do Olsztyna, gdzie jako II zastępca KW MO ds. Bezpieczeństwa przeszedł pięć lat później, już w stopniu pułkownika, na emeryturę. Zmarł w 1980 roku i został pochowany na cmentarzu w Olsztynie. Był żonaty od kwietnia 1947 r. z członkinią polskiej partii komunistycznej, a zarazem urzędniczką Reginą Zofią Piekniejską⁹². 5 listopada 1953 r. w Zielonej Górze przyszedł na świat ich jedyny syn Władysław Małkiewicz⁹³.

5. Czesław Byk/ Borecki

Ostatni szefem zielonogórskiego WUBP przyszedł na świat 6 lipca 1922 r. jako Czesław Byk w Małachowie (obecnie woj. małopolskie). Jego rodzicami byli Bronisław i Florentyna (z domu Kowalska). Ojciec z zawodu był cieślą, a matka zajmowała się domem, ale zmarła jeszcze przed 1939 r.⁹⁴. Podobnie jak poprzednicy ukończył 7 klas szkoły powszechniej, po czym mu się wyuczyć na ślusarza⁹⁵.

Przed wybuchem wojny światowej zdążył jeszcze pracować jako robotnik fizyczny w Starachowicach. Prawdopodobnie, tak jak jego rówieśnik – Kazimierz Małkiewicz – nie wziął udziału w kampanii wrześniowej, choć w życiorysie spisanym 22 stycznia 1945 r. informował, że został powołany i brał udział w trzech bitwach, podając nawet gdzie miały one miejsce⁹⁶. Podczas okupacji niemieckiej wspólnie z krewnym, podejmował się prac dorywczych⁹⁷. Na przełomie lat 1942–1943 nawiązał kontakt z lokalną komórką PPR.

⁹² *Ibidem*, Odpis Zupełny Aktu Małżeństwa, Lipiany, 15 III 1947 r., b.p.; *Ibidem*, Życiorys Reginy Małkiewicz, Gryfice, 19 XI 1948 r., b.p.

⁹³ *Ibidem*, Odpis wyciągu aktu urodzenia Włodzimierza Małkiewicza, Zielona Góra, 2 XII 1953 r., b.p.

⁹⁴ AIPN BU, 0194/3406, Ankieta specjalna (Byk Czesław), 18 IX 1959 r., k. 18.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*, Życiorys (Byk Czesław), 22 I 1945 r., k. 10.

⁹⁷ *Ibidem*, Opinia dotycząca Byk Czesława, 8 II 1947 r., k. 44.

Wkrótce wstąpił również do zbrojnego ramienia tej organizacji – GL/AL., gdzie przyjął pseudonim „Brzoza”⁹⁸.

Po wstąpieniu w szeregi UBP niemal od razu rozpoczął pracę na stanowiskach kierowniczych. W latach 1945–1947 r. kierował MUBP w Kielcach, Radomiu i Częstochowie, a więc na terenie, gdzie aktywnie działały oddziały zbrojne podziemia niepodległościowego⁹⁹. W grudniu 1947 r. zdecydował się zmienić nazwisko na Borecki, pod którym to będzie występował przez resztę swojego życia¹⁰⁰. Następnie został wysłany na kurs szefów PUBP jednak żadnej placówki powiatowej nie objął ponieważ wyznaczono go na zastępcę szefa WUBP¹⁰¹. Samodzielnym szefem tej jednostki został w na początku lutego 1950 r.¹⁰². Jego praca na tym stanowisku trwała niewiele ponad rok. W kwietniu 1951 r. rozpoczął sześciomiesięczny Kurs Aktywu Kierowniczego MBP, na którym uzyskał opinię pracowitego, choć słabo przygotowanego pod względem politycznym oficera, który miał również problemy z opanowaniem się¹⁰³. To nie przeszkodziło mu w objęciu funkcji WUBP w Łodzi, gdzie zresztą upomniany został przez wiceministra MBP – Romkowskiego – za niedopilnowanie pracy „podległego aparatu”¹⁰⁴. Sprawa dotyczyła „niewłaściwego” werbunku żony oficera Wojska Polskiego, którą szantażowano m.in. wyrzuceniem z pracy jej męża¹⁰⁵. W 1954 r. objął analogiczną placówkę w Zielonej Górze, choć w tym okresie miał poważne problemy zdrowotne i jak informowano „był zagrożony gruźlicą”¹⁰⁶. Tam też doczekał zmian związanych z reorganizacją aparatu bezpieczeństwa i został kierownikiem nowoutworzonego WUdsBP¹⁰⁷. W sierpniu 1955 r. wyjechał na roczny Kurs Specjalny do Moskwy¹⁰⁸. Po powrocie rozpoczął pracę w KdsBP, obejmując m.in. funkcję naczelnika Wydziału V Departamentu II¹⁰⁹. Jego dalsza praca w centrali została na krótko przerwana na początku 1957 r., kiedy został zwolniony ze służby ze względu na zły stan zdrowia¹¹⁰. To

⁹⁸ *Ibidem*, Ankieta specjalna (Byk Czesław), 18 IX 1959 r., k. 14.

⁹⁹ Chodzi przede wszystkim o Konspiracyjne Wojsko Polskie (KWP), kierowane przez Stanisława Sojczyńskiego ps. "Warszyc", które działało na terenie ówczesnych województw łódzkiego, śląskiego i kieleckiego. Szerzej zob. T. Toborek, *Stanisław Sojczyński i Konspiracyjne Wojsko Polskie*, wyd. II, Łódź 2015.

¹⁰⁰ AIPN BU, 0194/3406 Akt zmiany nazwisiska, 18 XII 1947 r., k. 36.

¹⁰¹ *Ibidem*, Wniosek personalny, k. 75.

¹⁰² *Ibidem*, Przebieg służby (Borecki Czesław), k.54.

¹⁰³ *Ibidem*, Charakterystyka (Borecki Czesław), 15 X 1951 r., k. 78

¹⁰⁴ *Ibidem*, Odpis rozkazu karnego nr 029/53, 9 VII 1953 r., k. 81.

¹⁰⁵ *Ibidem*, k. 82.

¹⁰⁶ *Ibidem*, Szef WUBP w Zielonej Górze (ppłk Borecki Czesław), 9 II 1954, k. 82.

¹⁰⁷ *Ibidem*, Odpis pisma Sektora Kadr Wydzielonych KC PZPR do Przewodniczącego Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego, 29 I 1955 r., k. 84.

¹⁰⁸ *Ibidem*, Przebieg służby (Borecki Czesław), k. 74.

¹⁰⁹ *Ibidem*, Wniosek dotyczący ppłk Boreckiego Czesława, k.86.

¹¹⁰ *Ibidem*, Wniosek (ppłk Borecki Czesław), 29 I 1957 r., k.87.

jednak nie trwało długo, bo już po pół roku złożył podanie o ponowne przyjęcie, co zostało pozytywnie rozpatrzone i tym samym nadal kontynuował karierę w kierownictwie MSW¹¹¹.

Kiedy mogłoby się wydawać, że jego służba w MSW powoli dobiega końca, w 1962 r. został wyznaczony do pracy operacyjnej na etacie niejawnym w Grupie Operacyjnej MSW „Wisła” na terenie ZSRR¹¹². Z pewnością, w jego przypadku, brano pod uwagę fakt ukończenia kursu specjalnego. Sama placówka miała prowadzić działania kontrwywiadowcze, ściśle współpracując przy tym z radzieckimi służbami specjalnymi¹¹³. Po trzech latach został kierownikiem Grupy nr 3 MSW w Leningradzie¹¹⁴. Do kraju odwołano go dwa lata później argumentując to tym, że przebywał już wystarczająco długo w ZSRR¹¹⁵. Po powrocie objął jeszcze stanowisko zastępcy Kierownika Głównego Inspektoratu MSW, by ostatecznie odejść na emeryturę w listopadzie 1971 r.¹¹⁶. Zmarł 28 czerwca 1978 r. w Warszawie. Podobnie jak Atoni Punda, pochowany został na warszawskich Powązkach. W grudniu wziął ślub z Heleną (z domu Sobańska)¹¹⁷. Miał z nią syna – Mariana, który na świat przyszedł 7 lipca 1947 r.¹¹⁸. W styczniu 1976 r. ożenił się natomiast z Danutą, która po jego śmierci bezskutecznie starała się o uzyskanie świadczenia emerytalnego po mężu¹¹⁹.

Podsumowanie

Okres istnienia WUBP w Zielonej Górze przypadał na wyjątkowo dramatyczny fragment dziejów Polski. Podobnie jak na innych terytoriach, które po 1945 r. znalazły się w granicach państwa polskiego, również na omawianym terenie dopiero co kształtujące się społeczeństwo, którego przedstawiciele pochodzili z różnych stron II Rzeczypospolitej, musiało zmagać się z wieloma problemami dotyczącymi zarówno aklimatyzacji w nowej „małej ojczyźnie”, jak i też z natężonymi w tych latach represjami ze strony organów bezpieczeństwa. Szczególnie znaczenie przypadało tutaj wsi, na której, w myśl założeń planu sześcioletniego, władze zamierzały przeprowadzić proces kolektywizacji.

Tym bardziej interesujące wydają się być życiorysy osób, które kierowały organami bezpieczeństwa na terenie województwa zielonogórskiego. Nie ulega najmniejszej

¹¹¹ *Ibidem*, Podanie do Departamentu Kadr i Szkolenia MSW, 11 VI 1957 r., k. 90.

¹¹² *Ibidem*, Wniosek Personalny (Borecki Czesław), 6 X 1962 r., k. 201.

¹¹³ *Rola i zadania Grupy Operacyjnej „Wisła” oraz jej funkcjonowanie w Moskwie w latach 1970–1990. Funkcjonowanie Grupy KGB „Narew” w Warszawie [w:] Współpraca SB MSW PRL z KGB ZSRR w latach 1970–1990. Próba bilansu*, red. Z. Nawrocki, Warszawa–Emów 2013, s. 52.

¹¹⁴ AIPN BU, 0194/3406, Wniosek do Ministra MSW, 25 VI 1965 r., k. 103.

¹¹⁵ *Ibidem*, Wniosek do Dyrektora Departamentu Kadr, 5 V 1967 r., k. 105.

¹¹⁶ *Ibidem*, Karta zwolnienia (płk Borecki Czesław), 4 XI 1971 r., k. 111.

¹¹⁷ *Ibidem*, Odpis skrócony aktu małżeństwa, 9 XII 1947 r., k. 35.

¹¹⁸ *Ibidem*, Ankieta personalna (Borecki Czesław), 18 IX 1959 r., k. 28.

¹¹⁹ *Ibidem*, Decyzja odmowa, 15 I 1980 r., k. 152.

wątpliwości, że właściwie żadna z przedstawionych czterech osób, która miała w swojej karierze zawodowej epizod kierowania zielonogórskim WUBP, nie osiągnęłaby takiej pozycji społecznej w przedwojennej Polsce. Szansą dla nich wszystkich była zupełnie nowa władza, która za bezapelacyjne posłuszeństwo oferowała im możliwość rozwoju w aparacie bezpieczeństwa.

Spośród wymienionej w artykule czwórki do pracy w centrali zdobili dotrzeć Punda i Borecki. Ten pierwszy, w przeciwieństwie do pozostałych, nie przeszedł na emeryturę, bo jako jedyny zmarł podczas czynnej służby. Mimo najdłuższego stażu, jeżeli chodzi o działalność w ruchu komunistycznym, nigdy nie objął któregoś z departamentu operacyjnego w centrali. Być może wpływ na to miał fakt, że w przeciwieństwie do swoich następców z Zielonej Góry nie miał dużego doświadczenia jeżeli chodzi o kierowanie placówkami UBP, gdyż wcześniej był oficerem ds. polityczno-wychowawczych, a następnie w Zarządzie Informacji KBW. Wydaje się, że najdalej spośród nich zaszedł właśnie Borecki. To on zdołał zostać nawet oficerem na etacie niejawnym w ramach Departamentu II MSW. Pozostali, czyli Mroźek i Małkiewicz, zatrzymali się natomiast na szczeblu wojewódzkim. Stosunkowo szybko na emeryturę odszedł ten drugi, któremu w dalszych awansach nie pomogło nawet ukończenie kursu specjalnego w Moskwie. Mroźek zaś pracował najdłużej, odchodząc ze służby dopiero w 1975 r. i niemal do końca służby kierował łódzką „bezpieką”.

Streszczenie:

W latach 1950–1954 w Zielonej Górze działał Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego. Przez okres funkcjonowania na jego czele stało czterech funkcjonariuszy: Antoni Punda, Stanisław Mroźek, Kazimierz Małkiewicz oraz Czesław Borecki. Dla każdego z nich zielonogórski epizod był tylko przystankiem w dalszej pracy zawodowej. Niniejszy artykuł prezentuje ich sylwetki oraz okoliczności w jakich obejmowali poszczególne stanowiska w resorcie bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe:

WUBP, województwo zielonogórskie, Antoni Punda, Stanisław Mroźek, Kazimierz Małkiewicz, Cezary Byk Borecki, Urząd Bezpieczeństwa Publicznego, Zielona Góra

Bibliografia

Literatura:

- Bechta M., *Rewolucja. Mit. Bandytyzm. Komuniści na Podlasiu w latach 1939–1944*, Warszawa–Biała Podlaska, 2002
- Bieglaski B., *Organizacje podziemne na Środkowym Nadodrzu w latach 1945-1956*, Zielona Góra 1999
- Depo J., *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, „Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka”, red. K. Budzowski, nr 2, 2012
- Dominiczak H., *Organy bezpieczeństwa PRL 1944-1990. Rozwój i działalność w świetle dokumentów MSW*, Warszawa 1997
- Dzwonkowski T., Skobelski R., Szczegóła H., *Szpital Wojewódzki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze (1945–2015)*, Zielona Góra 2015
- Gawkowski R., *Moja dzielnica Włochy Historia Włoch i Okęcia*, Warszawa 2010
- Halczak B., *Wysiedlenia mieszkańców Zielonej Góry w 1950 r.*, „Studia Zielonogórskie”, red. A. Toczewski, nr 12, 2006
- Szumiło M., *I sekretarze Komitetów Wojewódzkich PPR (1944–1948)–portret zbiorowy*, "Dzieje najnowsze", rocznik XLV, 2013
- Toborek T., *Stanisław Sojczyński i Konspiracyjne Wojsko Polskie*, wyd. II, Łódź 2015
- Twarze koszalińskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa województwa koszalińskiego. Informator personalny*, oprac. zespół M. Kapella et. al., red. P. Knap, M. Ozga, P. Skubisz, Szczecin 2008.
- Wilczewska S., *Charakterystyka szefów WUBP/WUdsBP w Białymstoku w latach 1944–1956*, „Przegląd Archiwalny Instytut Pamięci Narodowej”, nr 8, 2015

Akty normatywne

Ustawa 2.10.2005 o zmianach podziału administracyjnego Państwa, Dz. U. 1950, nr 28, poz. 255 i 256.

Źródła

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie:

- Akta personalne funkcjonariuszy

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu:

- Rozkazy personalne WUBP w Zielonej Górze

- Protokoły i referaty z narad i odpraw organizowanych przez Kierownictwo jednostki organizacyjnej lata 1950, 1951, 1953

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze:

- Protokoły z posiedzeń Komisji Organizacyjnej Komitetu Wojewódzkiego PZPR
załącznikami. 16 maja - 11 października 1950 r.

Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa

- Teczka personalna Klimas Józefy